

A putnoki–rimaszécsi esperesi kerületek Olvasó Társasága és Kölcsonkönyvtára (1834–1863)* 1833 márciusában egy fiatal pap: Markovits Márton kerül a sajpüspöki plebániára. Püspöki titkár volt Rozsnyón Scitovszky János mellet, és mint nyolc éves fiatal pap került Sajópüspökibe. Valószínűleg ő volt az 1834-ben megalakult Olvasó Társaság eszméjének propagálója, mert ő lett a könyvtárosa és mindenese. A szerénység hallgattatta el vele a nevét, mert idősebb esperesek és papok voltak itt a kerületben, akiket megnyert az Olvasó Társaság eszméjének.

A rimaszécsi és putnoki esperesi kerületek több paróchusának baráti beszélgetése folyamán – írja Markovits az Olvasó Társaság naplójában – az a vélemény alakult ki, mivel oly sok az új gondolatokat és eszméket tartalmazó könyv, amiket egyenként megvenni nem tudnak, mindenképpen egy Társaságot kell alakítani, amelybe mindenki egy meghatározott összeget ad a közösbé, és közösen veszik a könyveket. Ne vero salutare hoc consilium tantum in votis maneat – 1834. április 24-én a putnoki kerület esperesének plebániáján, Deresken összejöttek: Ledna György esperesplebános Deresk, Suhányi János a rimaszécsi kerület esperesplebánosa, Dobóca, Szagula József putnoki, Vetserik József méhii, Majantsik József baracai, Geréb János rimaszécsi, Galladay János ratkó-lehotai, Markovits Márton sajpüspöki plebánosok és Kőszegy Pál nyugdíjas plebános. A dereski gyűlés nemcsak tanácskozás volt, hanem cselekedetekkel is megmutatták, hogy az Olvasó Társaság célját meg is akarják valósítani. A megjelentek alapító tagok is voltak.

A második pontban megegyeztek abban, hogy minden tag évenként 10 Rf.-t ad könyvbeszerzésre, éspedig május elején a felét, és november elején a másik felét. A tagok jogait és kötelességeit írja elő a harmadik pont. Hogy semmiféle megkülönböztetés ne legyen, a Társaság feje a két esperes. A tagok kívánságaikat és javaslataikat a két esperesnek adhatják elő, és a könyveket a rimaszécsi esperes vásárolja meg Pesten a könyvkereskedés centrumában.

Az Olvasó Társaság könyvtárosává Markovits Mártont választották meg, akinek kötelessége a könyveket jegyzékbe egybeírni, a tagdíjat beszélni és kifizetni, a Társaság határozatait végrehajtani és mindenről jegyzőkönyvet vezetni.

A dereski gyűlésen meghatározzák azoknak a könyveknek a megszerzését, amelyek a kitűzött célt elősegítik: a szükséges ismeretek tárházát adják a szentségi fegyelemre, a vallásra, az egyházra vonatkozólag.

A könyvek olvasási sorrendje a következő: Dobóca, Baraca, Rimaszécs, Sajópüspöki, Putnok, Méhi, Deresk, Ratkó–Lehota. Hogy egy könyv sokáig ne maradjon egy helyen, a rimaszécsi esperes és könyvtáros által a könyv terjedelméhez és tárgyához mérten megállapított időben tovább kell adni, és a továbbítási, valamint az átvételi időket a könyvhöz mellékelt iraton jelezni kell. Az utolsó olvasó a könyvet a könyvtárosnak küldi vissza.

Az első körzés befejezése után újra lehet a könyvet kérni a könyvtárostól, térítvény mellett. Olyan egyének, akik a Társaságba nincsenek bekebelezve, azok a könyv értékének tizedrészéért – mint olvasási díjért – térítvény mellett megkaphatják. Az ilyenek számára az olvasási idő fele, mint a bekebelezett tagoknak. A káplánoknak testvéri szeretetből megengedik a plebánosok, hogy olvasási díjat annyit fizessenek, amennyit akarnak.

A nyolcadik pont az esetleges későbbi tagokról intézkedik. A csatlakozást egyházi és világi hívőknek egyaránt lehetővé teszi és a belépés díját aképpen állapítja meg, hogy a következő évben belépők egy Rf-t és az ezévi díjat, a harmadik évben belépők két Rf-t és az azévi díjat, és így tovább fizessék, hogy az elmúlt évek megvásárolt könyveit mint rendes tagok olvashassák.

A Társaság tagságának megszűnéséről szól a következő, kilencedik pont. Akár kilépés, akár eltávozás az esperesi kerületből, akár elhalálozás után a tagok semmiféle kártérítést sem könyvben, sem pénzben nem igényelhetnek. Minden marad a Társaságé. Ha feloszlana a Társaság, akkor

* A sajpüspöki plebániái irattár alapján.

vagy a két esperesi kerület között osztódik szét a könyvtár, vagy pedig mint a két kerület közös könyvtára együttesen kezelik tovább.

A Társaság tagjai évenként egy meghatározott időben és helyen összejönnek a közös ügyek elintézésére, de a távollévő tagokat is meg kell kérdezni, és a távollévők szavazatai is hozzászámítanak a jelenlévők szavazataihoz.

Ezek volnának 10 pontba összefoglalva a két kerület Olvasó Társasága és Kölcsonkönyvtára szabályai 1834-ből. Egy év híján három évtizedig működött az Olvasó Társaság. 1850-ig, míg Markovits Márton vezette mint könyvtáros az ügyeket, 468 Rf 73 f.-t fordítottak könyvbeszerzésre, amikor pedig Lokcán Pál vette át az Olvasó Társaság könyvtárosi tisztségét, megcsökkent a tagdíj is, és 13 év alatt 200 Rf-t fordítottak könyvekre, összesen tehát 668 Rf. 73 f.-t.

Az Olvasó Társaság először csak latin és magyar nyelvű műveket vásárolt, és csak az 1860-as években kerül sor német nyelvű könyvek vásárlására. A harminc év alatt a Társaság 63 szerzőtől több mint száz kötetet vásárolt, és ezen idő alatt 6 folyóiratot járattott. A könyvek között megtaláljuk a teológia minden ágát. A dogmatika, a morális, az egyetemes jog, a magyar házasságjog mellett ott találjuk a szentek életét tárgyaló köteteket is. A világi történetet egyetlen, Napóleon életét tárgyaló mű képviseli, a többi mind egyházi vonatkozású. Szépirodalom nem szerepel a vásárolt könyvek között, de a magyar irodalom története Toldy Ferenc feldolgozásában élénk érdeklődésre tartott számot.

Az 1834-ben megállapított 10 alapító ponton az idők folyamán lényegesen változtatni nem kellett. Az új tagok miatt legfeljebb a könyvek körözési idejét hosszabbították meg, és Ratkó-Lehotáról még utóbb ment Dereskre, Nagy Csoltóra és Ragályra a körözött könyv. Ragály adta azután vissza a könyvtárosnak, Sajópüspökibe.

BORÓVI JÓZSEF

Az olvasóegyletek a Sárospataki Kollégiumban (1850–1950). A különböző kollégiumokban működött olvasóegyletekről számos tanulmány született már, elsősorban könyvtártörténeti munkák, amelyek az állományt és az egylet szervezeti működését vizsgálták. Kevésbé foglalkoztak azzal a kérdéssel, hogy részt vettek-e, s ha igen, hogyan vettek részt az egyletek az iskolai munkában.

Jelen dolgozatomban a Sárospataki Református Kollégiumban működött olvasótársaságokat igyekszem bemutatni a Sárospataki Református Nagykönyvtárban található kéziratos bizottsági jegyzőkönyvek, kölcsönzési naplók, a vizsgált egyletek nyomtatott katalógusai és a *Sárospataki Református Kollégium Értesítői* alapján.

A Sárospataki Kollégiumban működött olvasóegyletek

„Iskolánkban ‚Szépműegylet’ czim alatt létezett képző társulata az ifjúságnak pályáját megfutá, ’s általunk egyszerű KÖR czim alatt alakítandó, s a kor igényeivel inkább eggyező társalgási ’s eszmecserélő egyletnek engedett helyet.” – írták 1848. április másodikán az Iskolaszékhez intézett levelükben a Sárospataki Református Kollégium jogász és teológus hallgatói, melyben egy új kör megalapításához kértek engedélyt.¹ Alig két és fél hónap múlva pedig megalapították a KÖR-t.²

¹ 1848. ápr. 2-án kelt, a hallgatóknak az Iskolaszékhez intézett levele Sárospataki Nagykönyvtár Levéltára B./LXX./32 042./79.

² A S. Pataki Ifjak Könyvtárának Jegyző-Könyve 1848. Sárospataki Nagykönyvtár Kézirattára Kt. 3203. (továbbiakban: S.I.K. Jegyzőkönyv I.) 5.